

ALEXANDER McCALL SMITH

KUINKA ELEFANTTI KASVATETAAN

Suomentanut Outi Järvinen

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Mma Ramotswe -sarja:

1. Naisten etsivätoimisto nro 1
2. Kirahvin kyöneleet
3. Siveysoppia kauniille tytöille
4. Kalaharin konekirjoituskoulu miehille
5. Elämän kirkas keskipäivä
6. Botswanan iloiset rouvat
7. Onni ja siniset kengät
8. Oivallinen aviomies
9. Pieniä ihmeitä autokorjaamolla
10. Teetä ja sympatiaa
11. Harhapolkuja savannilla
12. Häähuumaa lauantaina
13. Limpopon yksityisetsiväkoulu
14. Pienten muutosten kauneussalonki
15. Kahvia komeille miehille
16. Nainen joka käveli auringossa
17. Kelpo rouva johtajat
18. Olemmeko sukua?
19. Kaikenkirjavaa karjaa
20. Kadonneiden ystävien maille
21. Kuinka elefanti kasvatetaan

Englanninkielinen alkuteos
How to Raise an Elephant

Copyright © Alexander McCall Smith, 2020
Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-42828-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

*Tämä kirja on omistettu
Mats ja Cecilia Ögren Wangerille,
Botswanan ruotsalaisille ystäville*

Ei parivuodetta

Mma Precious Ramotswe, joka oli yksin perustanut Naisten etsivätoimisto nro 1:n ratkomaan naisten ja toki muidenkin ihmisten ongelmia ja joka toimi edelleen yrityksensä ylimpänä johtajana, katsoi työpöytänsä takana istuvaa Mma Grace Makutsia, entistä sihteeriään, joka oli valmistunut Botswanan sihteeriopistosta merkittävällä yhdeksänkymmenenseitsemän prosentin tuloksella. Aurinko paistoi suuresta ikkunasta hänen selkensä takaa, niin että voinkeltainen valokiila paljasti ilmassa leijuvan pölyn, juuri ja juuri silminnähtävät hiukkaset, jotka lähes painottomina leijuivat ylös ja alas ja joskus jopa sivulle näkymättömien virtausten mukana. Mutta enimmäkseen ilma seiso i – tämä oli juuri sellainen päivä, verkkainen ja jotenkin epämääräinen. Päivä jolloin saattoi tapahtua jotain, mutta todennäköisesti ei kuitenkaan tapahtuisi.

Ei ollut lainkaan epätavallista, että Mma Ramotswe kohotti katseensa ja näki Mma Makutsin tuijottavan häntä, ja sama päti myös toisinpäin, sillä Mma Makutsi saattoi katsahtaa äkkiä ylös papereistaan ja huoma-

ta, että toinen katseli häntä mietteläästi. Kumpikaan ei pannut tätä pahakseen – molemmat olivat tottuneet siihen, ja jos jompikumpi oli ulkona hoitamassa asioita, toinen odotti häntä takaisin nähdäkseen hänet paikoillaan pöytänsä takana milloin vain sattuisi silmäisemään siihen suuntaan. Näin oli erityisesti Mma Makutsin laita, sillä hänelle Mma Ramotswe oli yhtä turvallinen ja pysyvä kuin Kgale Hillin jyrkä kiviseinämä kaupungin laitamilla tai Limpopo Riverin syvä uoma muutaman tunnin matkan päässä idässä tai Kalaharin hiekkadyynit lännessä. Ne kaikki olivat maantieteellisiä tosiasioita, ja juuri samanlaiselta tuntui myös Mma Ramotswe. Hän vain oli – yhtä pysyvä ja luotettava kuin nämä maamerkit. Hänen äänensä oli yhtä tuttu ja rakas kuin niiden kyyhkysten, jotka asuivat akaasiapuussa Tlokweng Road Speedy Motorsin takana. Tosiaan, ei olisi mikään yllätys, jos hän jonain päivänä alkaisi kujertaa niiden kyyhkysten lailla. Mma Makutsi ei pystynyt kuvittelemaan Botswanaa ilman kyyhkysiä, eikä hän pystynyt kuvittelemaan sitä ilman Mma Ramotswea. Ilman häntä tämä olisi niin kuin mikä tahansa maa, sillä juuri hän teki tästä erityisen – tämä oli Mma Ramotswen paikka ja koko maa kylpi hänen olemassaolonsa lämmössä samalla tavalla kuin luonto saa joka aamu nauttia auringon lämmittävästä valosta.

Nyt Mma Ramotswe havahtui siihen, että kolle-
ga katseli häntä toiselta puolelta toimistoa. Hänestä
tuntui, että Mma Makutsissa oli tänään jotain erilais-
ta, mutta kesti hetken ennen kuin hän sai siitä kiinni.
Se ei johtunut vaatteista: Mma Makutsilla oli yllään
sama vihreä mekko, jota hän jostain syystä käytti joka
perjantai – hän nimittäin arvosti rutiineja. Ei, jostain
muusta oli kysymys. Kun Mma Ramotswe viimein ta-
jusi, mikä oli tänään toisin, hän ihmetteli ettei ollut
huomannut sitä saman tien. Mma Makutsin suuret
pyöreät lasit, jotka muistuttivat tavallista isompia ui-
malaseja, olivat kutistuneet. Ne olivat edelleen pyöreät,
mutta huomattavasti pienemmät – linssit olivat vain
taskunpohjalla pyörivien kolikoiden kokoiset. Kuka ta-
hansa pätevä yksityisetsivä olisi välittömästi huoman-
nut muutoksen, Mma Ramotswe mietti. Ja hän oli
sentään aina pitänyt itseään erityisen tarkkasilmäisenä
ihmisenä. Tietenkin tässä tapauksessa näkemistä häirit-
si tuttuus: katse tuudittautuu hieman sumeaksi kun sen
kohteena on joku tai jokin, jonka näemme päivittäin.

”Sinun silmälasisi”, sanoi Mma Ramotswe.

Mma Makutsi nojautui taaksepäin tuolillaan. Hän
hymyili. ”Mietinkin, että koska sinä huomaat. Mitä
pidät? Nämä ovat uudet.”

Pitkästä kokemuksesta Mma Ramotswe tiesi, että
Mma Makutsi oli hyvin herkkä kritiikille. Jos hän ky-

syi mielipidettä omasta ulkomuodostaan, sitä pystyi turvallisin mielin ainoastaan kehumaan täydelliseksi. Jos hän aistisi minkäänlaista varausta, edes pienen pientä epäröintiä, hän joutuisi välittömästi harmituksen valtaan eikä tilannetta saisi enää helposti käännettyä edukseen, vaikkei Mma Makutsi toki yleensä yhtä iltaa kauempaa murjottanut. Muutaman tunnin päästä hän aina pääsi loukkauksesta yli, mutta siitä huolimatta sellaista oli paras viimeiseen saakka välttää.

”Ne ovat hyvin kauniit silmälasit”, hän sanoi. ”Selvästi erittäin muodikkaat.”

Hän oli valinnut sanansa oikein. Mma Makutsi kosketti hellästi silmälasejaan ja kohensi niiden asentoa nenällä. ”Näin nämä yhdessä lehdessä”, hän kertoi. ”Nämä olivat yhden todella kuuluisan näyttelijätären päässä.”

”Kenen?”

Mma Makutsi kohautti harteitaan. ”Voi, en minä muista julkkisten nimiä. Mutta hän oli yksi niistä todella kuuluisista. Niistä jotka käyvät kaikilla kekkereillä ja joista otetaan siellä valokuvia. Naps, naps, naps – jotta me kaikki saamme nähdä, mitä tapahtuu niissä juhlissa, joihin meitä ei koskaan kutsuta.”

”Tämä rouva siis – kuka hän sitten olikin – käytti siinä kuvassa samoja laseja.”

”Täsmälleen samoja”, Mma Makutsi sanoi. ”Ja si-

vun alareunassa oli luettelo hänen asusteistaan ja niiden hinnoista. Siitä luettelosta löytyi myös kauppa, josta silmälaseja voi tilata. Se on Cape Townissa, tällaisia ei nimittäin myydä Botswanassa. Näitä täytyy tilata sieltä saakka – siellä kaikilla on kuulemma nykyään tällaiset.”

Mma Ramotswe mietti, oliko kuvassa sittenkin ollut valokuvamalli. ”Minusta tuntuu, että sille rouvalle ehkä maksettiin niiden silmälasien käyttämisestä. Ainakin se on mahdollista, sillä muuten kuvan yhteydessä ei olisi julkaistu tietoa, mistä samanlaisia laseja saa tilattua.”

”Ei sillä väliä”, sanoi Mma Makutsi. ”Ehkä hän tosiaan oli malli – mistä sen tietää?”

Mma Ramotswe mietti asiaa. ”Jos hän oli malli, niin olikohan hänellä tosiaan huono näkö, vai käyttikö hän niitä laseja vain kuvauksissa?”

Mma Makutsi epäröi. ”Kyllä hänellä saattoi olla huono näkö. Ei sitä kuvan perusteella pysty sanomaan.”

”Olet aivan oikeassa”, Mma Ramotswe sanoi. ”Ei sillä väliä, tarvitsiko hän laseja vai ei. Asian ydin on siinä, että ne sopivat sinulle todella hyvin, mma.”

”Ethän nyt sano vain kohteliaisuuttasi?”

Mma Ramotswe pudisti päätään. ”En tosiaankaan. Minä sanon sen rehellisyyttäni. Istun tässä ja ajattelen:

Kylläpä nuo silmälasit pukevat Mma Makutsia. Hän näyttää nyt paljon paremmalta.”

Heti suljettuaan suunsa Mma Ramotswe tajusi osuneensa harhaan. Hän aikoi muotoilla sanansa uudelleen, mutta se oli jo myöhäistä.

”Mitä vikaa minun vanhoissa silmälaseissani oli, mma? Jos kerran näytän nyt paljon paremmalta.”

”Eihän niissä ollut yhtikäs mitään vikaa”, vastasi Mma Ramotswe kiireesti. ”Ne olivat oikein hienot lasit. Tarkoitin vain, että uudet ovat vielä hienommat.” Ja hän toisti vielä kerran painokkaasti: ”Vielä entisiäkin hienommat.”

Mma Makutsi vaikutti leppyneeltä. Hän katsoi kelloaan ja joutui näköjään tiirailemaan sitä tavallista tarkemmin. Ehkä se johtui valosta, sillä aurinko oli juuri mennyt pilven taakse ja toimistossa oli hämärämpää kuin äsken.

”Minusta tuntuu, että nyt on aika juoda teetä”, Mma Makutsi sanoi sitten. ”Minäpä laitan meille kupilliset.”

Hän nousi pöytänsä äärestä ja käveli arkistokaapin luo, sillä sen päällä kökötti heidän vedenkeittimensä. Painaessaan keittimen nappia hän sanoi: ”Ovatko uudet naapurisi jo muuttaneet?”

Mma Ramotswe nyökkäsi. ”Ovat kyllä. Näin aamulla, kun heidän huonekalunsa saapuivat. Se oli erittäin kiinnostavaa.”

Juuri sitä se oli ollut, sillä harva asia on kiinnostavampi kuin naapurin muuttokuorma. Uudet naapurit voivat kertoa itsestään melkein mitä tahansa ja esittää itsensä jopa aivan väärässä valossa, jos jostain syystä sattuvat niin päättämään, mutta kalusteet eivät koskaan valehtele. Huonekalu paljastaa aina totuuden, ja jos sisustus on karu, niin on totuuskin.

Muuttoautona toimi kolho pakettiauto, joka oli pysähtynyt naapuritalon eteen aamuseitsemältä, juuri siihen aikaan, kun Mma Ramotswe oli saanut Motholelin ja Puson aamiaisen pöytään. J.L.B. Matekoni söi aina aamiaisensa aikaisemmin, ja tänäänkin hän oli jo lähtenyt kuorma-autollaan kohti Tlokweng Road Speedy Motorsin korjaamoa. Aikaisen lähdön ansiosta hän pääsi livahtamaan aamuruuhkalta, joka tuntui päivä päivältä pahenevan Gaboronessa – niin kuin kai kaikkialla muuallakin. Kaupunki oli kasvanut, ja samalla olivat kasvaneet liikennepulmat, vaikka tilanne ei vielä ollut läheskään yhtä paha kuin monessa muussa kaupungissa. He olivat keskustelleet tästä aiheesta toimistossa, kun olivat muutama päivä sitten juoneet ensimmäisiä teekupillisiaan, ja Charlie, joka oli etsivätoimistossa apulaisetsiväharjoittelijana ja korjaamolla osa-aikaisena mekaanikkona, oli päättänyt kiivaaseen sananvaihtoon Mma Makutsin kanssa. Koko keskustelu oli lähtenyt siitä, että Mma

Makutsi oli kertonut, miten liikenneruuhkat selätettiin nykyään Nairobissa.

”Olen kuullut, että jotkut nukkuvat autoissaan”, hän oli sanonut. ”Kestää niin kauan ajaa aamulla töihin, että he eivät illalla vaivaudu lähtemään takaisin kotiin. He vain pysäköivät tien laitaan, vaihtavat pyjamat päälle ja nukkuvat autossa. Sitten he aamulla palaavat toimistolle.”

Charlie oli nauranut. ”Eihän autossa voi elää. Missä sitä laittaisi ruokansa? Mistä löytäisi vessan? Ne ovat tärkeitä kysymyksiä, Mma Makutsi.”

Mma Makutsi ei pannut hänen sanoilleen juuri painoa. ”En sano tavanneeni koskaan näitä ihmisiä. Minä vain kerron, mitä olen lukenut sanomalehdestä – tai saattoi se olla aikakauslehtikin. Jostain minä sen joka tapauksessa luin. Heitä kutsutaan ’autoihmisiksi’. Niin siinä jutussa sanottiin. Ja siinä kerrottiin, että he syövät noutoruokaa. Kylpyhuoneesta ei mainittu mitään.”

Mma Ramotswe oli todennut, että tilannetta auttaisi kovasti, jos hallitus käyttäisi enemmän rahaa julkiseen liikenteeseen. ”Täällä tarvitaan lisää busseja. Erityisesti sellaisia isoja, joihin mahtuu paljon väkeä. Joihinkin busseihin mahtuu peräti sata matkustajaa.”

”Hallitus väittää, ettei sellaiseen ole varaa”, Mma Makutsi ilmoitti. ”Se sanoo, ettei ole sen tehtävä ostella mitään uusia busseja.” Hän vaikeni hetkeksi. ”Sitä

paitsi autoja on joka tapauksessa liikaa. Liian monet ostavat auton ja ajelevat sillä ympäriinsä. Mitä muuta siitä muka seuraa kuin liikenneuhkia?”

Charlie kurtisti kulmiaan. ”Minkä sille mahtaa?”

Mma Makutsilla oli vastaus ongelmaan. ”Otetaan heiltä autot pois. Hallitus voisi sanoa: autoja on liikaa, joten te ette enää saa pitää omaa autoa. Tietenkin kaikki saisivat korvauksen, mutta joka tapauksessa autot vietäisiin heiltä.”

”Keiltä?” Charlie tivasi.

”No, ihmisiltä”, Mma Makutsi vastasi.

”Sinultako?” Charlie kysyi. ”Ja mitä tapahtuisi Mma Ramotswen valkoiselle pakettiautolle? Mitä sille tapahtuisi? Pitäisikö hallituksen ottaa Mma Ramotswelta auto pois?”

Mma Makutsi heilautti väheksyvästi kättään. ”Ei tietenkään pitäisi. En minä nyt tarkoita Mma Ramotswen pakettiautoa. Hänhän tarvitsee sitä työmatkaansa.”

”Haa!” Charlie kiljaisi. ”Entä sinun autosi? Sinun punaisessa autossasi on suuri pakoputki. Ajattele, miten paljon pakokaasua siitä syntyy, kun ajelet ympäriinsä. Ajattele sitä. Ja entäs Phuti Radiphuti sitten. Hänen autossaan on valtava moottori – olen huoltanut sitä, joten minä tiedän. Sellainen moottori se vasta on janoinen, sen voin sanoa. Ajattele Limpopo-jokea

vuolaimmillaan – sen verran bensaa Phutin auto nielee. Autsi!”

Mma Makutsi mulkoili nuorukaista. ”Puhu pukille, Charlie. Ei kukaan vie minun autoani. Tarvitsen sitä työmatkoihin, ja Phuti hoitaa omallaan huonekalumyymälän asioita. Meillä olisi...”

”Erivapaus?” ehdotti Mma Ramotswe.

”Aivan. Juuri sitä sanaa minä etsin: erivapaus.”

Mma Ramotswe katseli alas pöytänsä. Kaikki haluavat pitää huolta maapallosta, mutta kukaan ei halua luopua saavutetuista eduistaan. Autoja on tosiaan liikaa, mutta niiden vähentäminen ei olisi helppo tehtävä. Varsinkaan Afrikassa, jossa niin monet ovat aina joutuneet pärjäämään ilman – nyt kun heillä viimein on varaa omaan autoon, toiset ovatkin sitä mieltä, että autoilua pitää vähentää. Ja sama koskee liharuokaa. Kaikilla ei ole ennen ollut lihaa pöydässään, ja kun he nyt pystyvät sitä hankkimaan, lihansyöntiin tottuneet ihmiset sanovatkin, että se pitää kokonaan lopettaa. Se tuntuu epäreilulta, hän ajatteli, ja silti meillä on vain yksi maailma ja siinä vain yksi Botswana. Meidän täytyy pitää molemmista hyvää huolta.

Mutta nyt J.L.B. Matekoni oli jo lähtenyt töihin – kuorma-autollaan, joka ei todennäköisesti ollut kovin taloudellinen tai luontoystävällinen kulkuneuvo – ja Mma Ramotswe oli saanut lapset ruokittua, ja juu-

ri sillä hehkellä muuttoauto sattui pysähtymään naapuritalon eteen. Niissä olosuhteissa ei voinut muuta kuin hoputtaa lapsia syömään reippaasti ja valmistautumaan koulupäivään. Puso pääsi kouluun kävellen, sillä matka ei ollut pitkä, mutta Motholeli istui pyörätuolissa. Toisinaan Puso työnsi hänet kouluun, sillä hän oli ylpeä kun sai auttaa siskoaan, mutta tästä näytti tulevan kuuma päivä ja aurinko nostatti kadulla hirveästi pölyä, joten Mma Ramotswe päätti viedä tytön pakettiautollaan. Hän palaisi sitten pitämään silmällä naapuria.

Ja hän palasikin juuri ajoissa, sillä miehet olivat siihen saakka istuneet kuorma-auton takaluukun päällä syömässä voileipiä, mutta nyt he käärivät hihansa ja alkoivat purkaa tavaroita ulos. Tämä oli kaikista kiinnostavin vaihe – huonekalut olivat ehkä vielä kiinnostavampia kuin varsinaiset naapurit, jotka hän oli jo nähnyt aidan toisella puolella harkitsemassa talon ostamista. Hän hyrиси innostuksesta, mutta hetkeä myöhemmin hänet valtasi aivan toisenlainen tunne. Se oli epäily. Saiko hän olla näin kiinnostunut uuden naapurinsa omaisuudesta vai työnsikö hän nyt nenänsä muiden asioihin – niin kuin joutilaat kyläläiset, joilla ei ole mitään parempaa tekemistä? Toimettomat ihmiset ovat aina kohtuuttoman kiinnostuneita siitä, mitä muut tekevät ja omistavat. He myös jakavat mielellään

tietonsa muille ja herättävät samalla kateuden tunteita niissä, joiden elämä ei ole yhtä kiinnostavaa tai tavarantäyttämää. Kateus on pikkukylissä todellinen ongelma, sillä ihmiset ovat aina valmiita närkästymään, jos toisilla on enemmän kuin heillä. Kateus ei tosiaankaan ole kovin rakentava tunne. Botswanassa ei ollut monia vikoja, mutta valitettavasti tämä oli yksi. Kateudesta ei koskaan seuraa mitään hyvää, ja niiden pitäisi hävetä, jotka kylvävät sitä keskuuteensa.

Hän mietti asiaa ja sai jo melkein uskoteltua itselleen, että hänen pitäisi kääntyä pois, lähteä töihin ja jättää muuttomiehet kiskomaan ja kantamaan tavaroita rauhassa. Mutta sitten hän ajatteli: ei siitä ole mitään haittaa, jos en kerro kenellekään, mitä näen. Ja hän puntaroi asiaa hetken silmät kiinni, jotta saisi mielipiteensä muodostettua. Silmät kiinni tehdyt päätökset olivat hänen mielestään usein vakaampia ja tasapainoisempia. Ja nyt hän teki päätöksen: jos hän katselisi mutta ei kertoisi kenellekään mitä naapurissa tapahtui, se olisi täydellinen kompromissi ihmisen luontaisen uteliaisuuden ja toisten yksityisyyden kunnioittamisen välillä. Kun päätös oli tehty, hän asettui viileään paikkaan kuistille suojaan aamuauringolta ja asetti käden ulottuville vastahaudutetun kupillisen rooibosta. Niiltä sijoiltaan hän katseli edessään avautuvaa näytelmää.

Hän näki miten keittiökalusteet purettiin autosta ulos. Esiin tuli valtava uudehkon näköinen jääkaappi, jota kantamaan tarvittiin kolme miestä, ja heti sen perään hienon näköinen uuni. Se keploteltiin varovasti lavalta jämäkän näköisen kärryn kyytiin, vedettiin talon taakse ja ujutettiin takaovesta sisään kovaan ääneen huudettujen neuvojen ja varoitusten saattamana. Seuraavaksi ilmestyi muutama laatikollinen, joissa oli patoja ja pannuja – sen näki kahvoista ja kädensijoista, joita työntyi esiin laatikon raoista – ja sitten toinen mokoma elintarvikkeita, ainakin päätellen jauhovanasta, jonka yksi niistä jätti jälkeensä. Mma Ramotswe hymyili näylle. Se olisi varsin hyvä johtolanka etsivälle, ja hän kuvitteli itsekseen, mitä sanottavaa asiasta olisi itsellään Clovis Andersenilla, joka oli kirjoittanut teoksen *Yksityisetsivän toiminnan perusteet. Jos löydät jauhovanan, voit melko varmasti päätellä, että juuri siitä kohdasta joku on kulkenut kohti keittiötä tai keittiöstä pois*. Sen enempiä päätelmiä tästä johtolangasta tuskin voisi tehdä.

Kesti kokonaisen tunnin, ennen kuin keittiökalusteet ja kaikki laitteet oli purettu auton lavalta ja asennettu paikoilleen. Nyt olisi ollut Mma Ramotswen aika lähteä töihin, mutta hän nautti näkemästään aivan liikaa. Toimistolla olisi sinä aamuna vain pari pientä ja kiireetöntä askaretta. Mma Makutsi olisi paikalla

ja tekisi kaiken tarvittavan – tosin mitään kummempaa tuskin ilmenisi. Jostain syystä viime aikoina oli ollut hiljaista, eikä uusia asiakkaita ollut suoranaisesti virrannut ovesta sisään. Ehkä se johtuu säästä, Mma Ramotswe ajatteli. Lämpö oli lisääntynyt kaiken aikaa, ja ihmiset nyt vain käyttäytyivät kuumalla säällä tavallista paremmin. Syystä tai toisesta puoliset epäilivät toisiaan uskottomuudesta vain kausittain, vaikka juuri sellaiset epäilykset toivat leivän yksityisetsivän pöytään. Kuuma ilma tuntui ehkäisevän epäilyttävää käyttäytymistä, viileä sää taas lietsoi sitä. Clovis Andersen ei sanonut tästä aiheesta mitään kirjassaan, mutta toisaalta hän olikin itse tottunut ilmastoon, jossa ihmisillä riitti ympäri vuoden voimia kaikenlaisiin suhdesotkuihin. Kuka nyt tällä säällä jaksaisi vikitellä ketään, saati sitten ryhtyä mihinkään vakavampaan yritelmään?

Houkutus saattaisi tietenkin yllättää minä hetkenä hyvänsä, olosuhteista riippumatta, joten jonkin verran toimistossa riitti töitä joka vuodenaikaan. Juuri edellisenä päivänä heihin oli ottanut yhteyttä mahdollinen tuleva asiakas, eräs lobatselainen rouva, joka oli nähnyt, miten pikkulapsi oli lähestynyt hänen miestään ostoskeskuksessa. Lapsi oli huutanut: ”Isä, isä!”, juossut miehen luo ja kapsahtanut halaamaan tätä tiukasti polvien kohdalta. ”Höperö lapsi”, mies oli sanonut. ”Luulee minua isäkseen.” Mutta hän oli näyttänyt erittäin no-

lostuneelta, vähän liikaakin ollakseen täysin viaton ta-
pahtuneeseen. Nuori tyttö, todennäköisesti hoitaja, oli
tullut kiskomaan kiljuvan ja sätkivän lapsen pois. Voisi-
ko Naisten etsivätoimisto nro 1 vähän tarkastella asiaa?
Tietenkin he voisivat. Mma Makutsi oli luvannut ajaa
Lobatseen heti seuraavalla viikolla jututtamaan asiakasta
hieman tarkemmin. ”Puolisoni on hyvä mies”, nainen
oli sanonut, ”mutta kyllähän sinä tiedät, millaista se on.
Hyväkään mies ei aina käyttäydy hyvin.”

”Pyhimykset ovat ainoita miespuolisia henkilöitä,
jotka käyttäytyvät aina hyvin, ja he ovat kaikki kuol-
leita”, Mma Makutsi oli vastannut.

Charlie oli kuullut keskustelun ja tuijotti häntä vi-
haisesti. ”Sinulla ei ole oikeutta puhua miehistä tuo-
hon sävyyn”, hän vastusteli. ”Kyllä jotkut miehet käyt-
täytyvät hyvin ihan aina. Ja heitä on monia.”

”No sano yksi nimeltä”, Mma Makutsi yllytti, mut-
ta lisäsi sitten: ”Tietenkään J.L.B. Matekonია ei laske-
ta. Hän on hyvä mies kaiken aikaa.”

Charlie lähestyi asiaa toisesta kulmasta. ”Entä naiset
sitten? Ovatko naiset aina hyviä?”

Mma Makutsi ei vastannut heti. Keskustelu huvit-
ti Mma Ramotswea, joten hän päätti olla puuttumatta
siihen.

Viimein Mma Makutsi sanoi: ”Naisetkin ovat ihmi-
siä, Charlie. Se on yleisesti tunnettu tosiasia.” Sen sa-

noessaan hän vilkaisi Mma Ramotswea, sillä ”yleisesti tunnettu tosiasia” oli oikeastaan tämän sanonta – keino jolla sai ratkaistua jokaisen kiistan ja voitettua erimielisyydet. Mutta Mma Makutsikin käytti sitä silloin tällöin, tosin hän aina silloin vilkaisi Mma Ramotswea niin kuin olisi pyytänyt luvan käyttää näitä ylittämättömiä sanoja.

”Joten”, Charlie jatkoi inttamistä, ”jos he ovat ihmisiä, he ovat täsmälleen yhtä pahoja kuin miehet. Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Eikö niin sanota jo Botswanan perustuslaissa?”

”Tällä ei ole mitään tekemistä Botswanan perustuslain kanssa”, Mma Makutsi kivahti. ”Tämä on psykologiaa, eikä kukaan ole ikinä kyseenalaistanut sitä tosiasiaa, että naisilla on miehiä parempi psykologia, varsinkin...” Hän heilautti kättään ilmassa. ”...varsinkin näissä asioissa.”

”Missä asioissa?”

”Käytöksessä”, Mma Makutsi vastasi. ”Naiset ajattelevat esimerkiksi aina, mikä on parasta lapsille. He miettivät, mikä tekisi lapsista vahvoja ja onnellisia. Miten ruoka saadaan riittämään? Mikä on parasta kaikille osapuolille? Nämä ovat naisille tyypillisiä kysymyksiä.”

”Entä miehet?” Charlie tivasi. ”Eivätkö miehet sitten ajattele sellaisia kysymyksiä?”

Mma Makutsi vastasi, että tietenkin miehet joskus ajattelivat, mutta toisinaan he siitä huolimatta toimivat impulsiivisesti, koska olivat kärsimättömiä. Tai sitten he toimivat täysin ajattelematta, koska... no, he eivät vain käyttäneet päätään samalla tavalla kuin naiset. Jos jotain piti heidän mielestään tehdä, he tekivät. Eivätkä jääneet puntaroimaan seurauksia.

Ja siihen keskustelu oli päättynyt, sillä toimiston puhelin soi jälleen. Psykologiaa ei enää sinä päivänä ruodittu enempää. Istuessaan nyt kuistillaan katselemassa muuttomiehiä Mma Ramotswe mietti Mma Makutsin ja Charlien väitteitä ja tuli siihen tulokseen, että itseasiassa kahdenkeskisessä keskustelussa molemmat osapuolet saattoivat olla väärässä. Sen voisi oikeastaan lisätä Clovis Andersenin laatimiin ohjeisiin: *Älä kuvittele, että aina kun keskustelussa tulee esiin kaksi vastakkaista väitettä, toinen on väistämättä oikein. Molemmat voivat nimittäin olla väärin.*

Hän havahtui mietteistään, kun yksi muuttomiehistä kompastui kantaessaan pientä pöytää ja huusi kivusta. Toinen mies nauroi hänelle ja huikkasi jotain huolimattomuudesta. Mma Ramotswea huolestutti, sillä mies oli jäänyt kyyryyn ja hieroi jalkaansa silmin nähdessä tuskissaan. Vaistomaisesti hän nousi tuoliltaan ja meni portille.

”Oletko kunnossa, rra?” hän kysyi.

Mies kohotti katseensa. Hän oli ehkä nelissäkymmenissä, ja ihon vaaleanruskea sävy kertoi siitä, että esi-isien joukossa oli saneja. Hänen paitansa kainalot, etumus ja kaula-aukko olivat hiestä märkiä.

”Jalkaan sattui vähäsen”, hän sanoi. ”Mutta kyllä se tästä.”

Hän nousi seisomaan ja kokeili irvistäen laskea painoa kipeälle jalalle.

”Minulla on lääkettä, jota voisit hieroa kipeään kohtaan”, Mma Ramotswe sanoi. ”Tiedätkö sen vihreän voiteen? Zam-Buk auttaa kaikenlaisiin vammoihin.”

Mies pudisti päätään. ”Olet kovin ystävällinen, mutta meidän pitää jatkaa lastin purkamista.” Hän katsoi kuorma-auton lavalle, ja Mma Ramotswe seurasi hänen katsettaan. Muutamia huonekaluja oli edelleen purkamatta – näköjään makuuhuoneen kalusteet. Hän näki vaatekaapin, joka oli edelleen kiinnitettynä kontin seinään jotta se ei olisi kaatunut matkalla, kaksi lipastoa, pystypeilin. Niiden lisäksi siellä oli tietenkin vuoteet. Hän laski ne. Yksi, kaksi, kolme, neljä.

Nyt mies katseli ylös taivaalle. ”Milloin oikein saadaan sadetta?”

Mma Ramotswe huokaisi. ”Kysyn samaa joka aamu. Menen puutarhaan katsomaan papujani, ja koko ajan mietin, milloin saadaan sadetta. Ja luullakseni pavut mieltivät täsmälleen samaa.”

Mies nauroi. ”Kuten myös ruoho. Ja karja. Ja käärmeetkin koloissaan. Niitä varmasti yskittää tässä pölyssä – käärmeetkin täällä yskivät.”

Mma Ramotswe hymyili. ”Sepä kummallinen ajatus. Voin kyllä kuvitella että käärmeellä on yskä – ja se vasta pitkä yskä onkin.”

Hän katsoi taas sisälle kuorma-auton konttiin. Yksi miehistä oli irrottamassa köysiä sänkyjen ympäriltä, jotta ne saataisiin siirretyksi seuraavana. Neljä vuodetta. Neljä yhden hengen vuodetta.

Hetken mielijohteesta hän kysyi: ”Onko sänkyjä vain neljä?”

Mies katsoi lastia. ”Kyllä, neljä niitä on. Neljä pakkasimme, ja neljä me nyt puramme. Niin se käy, mma.”

Mma Ramotswe pohti yhden hengen vuoteita. Sitteen hän katsahti miestä. ”Ei parisänkyä”, hän mutisi.

Hän ei ollut sanonut sitä varsinaisesti miehelle, mutta tämä vastasi: ”Me emme kysele. Me olemme muuttomiehiä. Meille annetaan huonekaluja ja me pakkaamme ne kyytiin, ajamme minne asiakas tahtoo, sata kilometriä, kaksisataa, jopa tuhat jos hän muuttaa Zambiaan. Me viemme tavarat minne tahansa.” Hän katsoi Mma Ramotswea ja jatkoi: ”Emme ajattele sellaisia – se ei kuulu tähän työhön.”

Mma Ramotswe laski nolona katseensa. Hän olisi halunnut sanoa, ettei hän aikonut juoruta tästä ke-

nellekään, sillä hän ei ollut niitä, jotka työntävät nenänsä toisten asioihin. Hän olisi halunnut selittää, että hän oli yksityisetsivä, joten hänelle oli tullut tavaksi tarkkailla ympäristöään ja miettiä, mitä hänen näkemiensä asioiden taustalla mahtoi olla. Mutta hän ei sanonut mitään, koska häntä hävetti ja muuttomiesten piti päästä jatkamaan hommia. Hänen piti antaa heille työrauha.

Mies kiitti vielä siitä, että hän oli tarjoutunut hakemaan salvaa, ja palasi sitten töihinsä. Mma Ramotswe käveli kuistilleen, istahti juomaan rooiboksenssa loppuun ja valmistautui lähtemään töihin. Ei parivuodetta, hän mietti. Ja heti perään hän ajatteli: se ei kuulu minulle. Se olikin tärkeä ajatus, hän pohti ajaessaan kohti Naisten etsivätoimisto nro 1:tä, jonka toimitilat olivat Tlokweng Road Speedy Motorsin kanssa samassa rakennuksessa. Tässä maailmassa on paljon sellaisia asioita, jotka kuuluvat minulle, ja vähintään yhtä paljon niitä, jotka eivät kuulu. Joskus on vaikea hahmottaa rajaa näiden kahden välillä ja toimia sen mukaisesti. Hyvin vaikea. Mutta tässä tilanteessa se oli päivänselvää: naapureiden nukkumajärjestelyt eivät kuuluneet kenellekään muulle kuin heille itselleen. Muiden ei pitäisi edes ajatella asiaa. Hän päätti siis lakata ajattelemasta sitä, mikä tietenkin on aina varmin keino ajatella juuri sitä, mitä ei haluaisi ajatella.

Edesmenneet puhuvat meille

Mma Makutsi ei ollut viettänyt aamuaan jouten. ”Kun kerran tulit niin myöhään tänään”, hän sanoi Mma Ramotswelle, ”minä olen ehtinyt käydä läpi vanhoja kansioita. Olen poistanut arkistosta sellaiset, joista me minusta voisimme hankkiutua eroon.”

Mma Ramotswen kulki huoneen halki ja asetti ensin laukkunsa hyllylle, sitten pakettiauton avaimet työpöydälleen. Mma Makutsin pöydällä näkyi olevan pino ruskeita kansioita, joiden välistä sojotti papereita joka suuntaan. Näky sai hänet ajattelemaan sitä valtavaa työmäärää, jota jokainen näistä kansioista edusti, ja myös kaikkea sitä elämää, joka niihin sisältyi: inhimillisiä tunteita, suunnitelmia, pettymyksiä – ja joissakin tapauksissa myös riemuvoittoja. Muutamassa näkyi tuttu punainen tarra, joka merkitsi: *Lasku maksumatta osittain tai kokonaan*. Nyt toivo oli varmastikin jo turhaa. Lisäksi siellä täällä näkyi vihreä tarra – tosin vain harvassa – joka puolestaan merkitsi: *Tilanne mahdollisesti kehittyy vielä*. Sekin tuntui kyllä aika epätodennäköiseltä. Mma Ramotswen mietti, oliko yksi-